

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ἐπιμέλεια ἐκδόσεως
ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΟΡΔΑΤΟΣ

ΞΕΝΟΦΩΝ

ἀπολογία σωκράτους
[συμπόσιο, ἀγησίλαος
οἰκονομικός, πόροι]

εἰσαγωγή
μετάφραση - σχόλια
Κ. ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ - ΣΤ. ΤΖΟΥΜΕΛΕΑΣ
ΕΥ. ΜΩΡΟΣ

Δ Α Ι Δ Α Λ Ο Σ
Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

- 1 Σωκράτους δὲ ἀξιόν μοι δοκεῖ εἶναι μεμνησθῆναι καὶ ὅς ἐπειδὴ ἐκλήθη εἰς τὴν δίκην βουλευέσαστο περὶ τε τῆς ἀπολογίας καὶ τῆς τελευτῆς τοῦ βίου. Γεγραφασι μὲν οὖν περὶ τούτου καὶ ἄλλοι καὶ πάντες ἔτυχον τῆς μεγαληγορίας αὐτοῦ ᾧ καὶ δῆλον ἐστὶ τῷ ὄντι οὕτως ἐροῦσθαι ὑπὸ Σωκράτους. Ἄλλ' ὅτι ἤδη ἐναντὶ ἤγειτο αἰρετώτερον εἶναι τοῦ βίου θάνατον, τοῦτο οὐ διεσαφήμισαν ὥστε ἀφρονιστέρα
- 2 αὐτοῦ φαίνεται εἶναι ἢ μεγαληγορία. Ἐρμογένης μάλιστα ὁ Ἰππονίκου ἐταῖρός τε ἦν αὐτῷ καὶ ἐξήγγειλε περὶ αὐτοῦ τοιαῦτα ὥστε πρότερον φαίνεσθαι τὴν μεγαληγορίαν αὐτοῦ τῇ διανοίᾳ. Ἐκεῖνος γὰρ ἔφη ὁρῶν αὐτὸν περὶ πάντων μᾶλλον διαλεγόμενον ἢ περὶ τῆς δικῆς εἰπεῖν, Ὅτε ἐροῦσθαι μάλιστα σκοπεῖν, ὃ Σώκρατες, καὶ ὅτι ἀπολογῆσαι; Τὸν δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀποκρίνασθαι, Οὐ γὰρ δοκῶ σοὶ ἀπολογεῖσθαι μελέτων διαβεβιωμένοι; Ἐπεὶ δ' αὐτὸν ἐροῦσθαι, Πῶς; Ὅτι οὐδὲν ἄδικον διαγεγνημαι ποιῶν ἤνπερ νομίζω μελέτην εἶναι καλλίστην ἀπολογίας. Ἐπεὶ δὲ
- 4 αὐτὸν πάλιν λέγει, Οὐκ ὁρῶς τὰ Ἀθηναίων δικαστήρια ὡς πολλάκις μὲν οὐδὲν ἀδικούντας λόγῳ ἀχθεσθέντες ἀπέκτειναν, πολλάκις δὲ ἀδικούντας ἢ ἕκ τε τοῦ λόγου οἰκτίσαντες ἢ ἐπιχαριῶς εἰπόντας ἀπέλευσαν; Ἄλλὰ ναὶ μὰ Δία, φάσαι

1. Τὸ παρὸν ἔργον εἶναι συμπλήρωμα οὕτως εἰπέντων τῶν «Ἀπομνημονευμάτων» τοῦ Σωκράτους» τοῦ αὐτοῦ συγγραφέως, διὰ τοῦτο ἀρχίζει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὡς συνέχευε Δηλαδῆ τοῦ προηγουμένου συγγραμματος.

2. Ἐρμογένης, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰππονίκου καὶ ἀδελφεὸς τοῦ πλουσιωτάτου Καλλίου, εἶναι ἔν ἀπὸ τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου τοῦ Πλά-

Μοῦ φαίνεται ἐπίσης¹ ὅτι ἀξίζει νὰ ἐνθυμηθῶμεν καὶ ὡς ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ ἐκλήθη νὰ δικασθῆ, ἐσέφθη διὰ τὴν πολογίαν καὶ διὰ τὸ τέλος τῆς ζωῆς του. Ἐχουν γράφει εἰς αὐτοῦ καὶ ἄλλοι, ὅλοι δὲ ἐτόνισαν τὴν ἀγέρωχον ἀπογορίαν του· πρᾶγμα ποῦ δείχνει ὅτι πρᾶγματι ἔτοι ὠμίλησε Σωκράτης. Δὲν διευκρίνισαν ὁμως κυρίως τὸ ὅτι ἔκινε ἰσοτιμότερον διὰ τὸν ἑαυτὸν τοῦ τὸν θάνατον παρὰ τὴν σῆν, ὥστε νὰ φαίνεται ἢ ἀγερωχία τοῦ ὀλιγώτερον φρόνισης. Ὁ Ἐρμογένης λοιπὸν, παιδί τοῦ Ἰππονίκου², ἦτο ολιγίος του καὶ διηγήθη περὶ αὐτοῦ τέτοια πρᾶγματα, ποῦ ἔχουν ἀρμόζουσιν μὲ τὴν σκέψιν του τὴν μεγαληγορίαν αὐ. Διότι ἐκεῖνος εἶπε ὅτι, βλέπων αὐτὸν νὰ ὀμίλῃ διὰ τὰ πρᾶγματα ἐντὸς ἀπὸ τὴν δίκην, τοῦ εἶπε:

— Δὲν θὰ ἔπρεπε λοιπὸν, ὦ Σωκράτη, νὰ σκεφθῆς καὶ ἦ ἀπολογηθῆς;

Αὐτὸς δὲ πρῶτον ἀπεκρίθη:

— Δὲν νομίζεις ὅτι ἐπέρασα ἔλθην τὴν ζωὴν μου ἐτοιζῶν τὴν ἀπολογίαν μου;

Ἐπειδὴ δὲ ἐκεῖνος τὸν ἠρώτησε: «Πῶς;», ὁ Σωκράτης τεκμήρη:

— Μὴ διαπράξας καμμίαν ἀδικίαν αὐτὴ δὲ εἶναι νοζω ἢ καλυτέρα προετοιμασία ἀπολογίας.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἐρμογένης τοῦ εἶπε κατόπιν:

— Δὲν βλέπεις πῶς πολλάκις τὰ δικαστήρια τῶν Ἀθηναίων ἐθανάτωσαν ἀνθρώπους ποῦ δὲν ἔκαμαν κανὲν ἀδικίαν, παρασυρθέντες ἀπὸ τὴν ἀγόρευσίν των, πολλάκις δὲ ἴωσαν ἐγκληματίας οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ἀγόρευσίν των προσέλεσαν τὸν οἶκτον των ἢ τὴν εὐνοσίαν των;

Ὁ Σωκράτης ἀπεκρίθη:

— Ἄλλὰ, μὲ τὸν Δία, δύο φορές ἀπεπειράθην νὰ σκε-

νος «Κράτυλος», ἀναφέρεται δὲ συχνὰ ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα εἰς τὰ ἀπομνημονεύματα» του.

αυτὸν, καὶ δις ἤδη ἐπιχειροῦσάντός μου σκοπεῖν περὶ τῆς ἀπολογίας ἐναντιοῦταί μοι τὸ δαιμόνιον. Ὡς δὲ αὐτὸν εἰπεῖν, Θαυμαστά λέγεις, τὸν δ' αὖ ἀποκρίνασαι, Ἡ θαυμαστὸν νομίζεις εἰ καὶ τῷ θεῷ δοκεῖ μὲ βέλτιον εἶναι ἤδη τελευτᾶν; Οὐκ οἶοθα ἐτι μᾶλλον μὲν τοῖς οὐδενὶ ἀνθρώπων ἐφείμην ἂν βέλτιον ἐμοῦ βεβιωκέναι; Ὅπερ γὰρ ἡδιστόν ἐστιν, ἦδειν οἷός μοι καὶ δικαίως ἄπαντα τὸν βίον βεβιωμένον ὥστε ἰοιχεῖς ἀγάμενος ξυμάντων ταῦτα εὐρισκον καὶ τοὺς ἐμοὶ συγγινόμενους γινώσκοντας περὶ ἐμοῦ. Νῦν δὲ εἰ ἐτι προβήσεται ἡ ἡλικία, οἶδ' ἐτι ἀνάγκη ἔσται τὰ τοῦ γήρους ἐπιτελεῖσθαι καὶ ὁρᾶν τε χεῖρον καὶ ἀκουεῖν ἥττον καὶ δυσμαθέστερον εἶναι καὶ ὦν ἔμαθον ἐπιλησμονέστερον. Ἡν δὲ αἰσθάνωμαι χεῖρον γινόμενος καὶ καταμέμφομαι ἑμαυτὸν, πῶς ἂν, εἰπεῖν, ἐγὼ εἶ ἂν ἡδέως βιοτεύοιμι; Ἴσως δὲ τοι, φάναι αὐτόν, καὶ ὁ θεὸς δι' εὐμένειαν προξενεῖ μοι οὐ μόνον τὸ ἐν καιρῷ τῆς ἡλικίας καταλῦσαι τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡράτητα. Ἡν γὰρ νῦν κατακριθῆί μου, δῆλον ἐτι ἐξέσται μοι τῆ τελευτῇ χρῆσθαι ἢ ὀφίστη μὲν ἐπὶ τῶν τοῦτον ἐπιμεληθέντων κέκρικται, ἀπραγμοεστάτη δὲ τοῖς φίλοις, πλείστον δὲ πόθον ἐμποιοῦσα τοῦ τελευτῶντος. Ὅταν γὰρ ἄσχημον μὲν μηδὲν μηδὲ δυσχερές τις ἐν ταῖς γνώμας τὸν παρόντων καταλείπηται, ὑγιές δὲ τὸ σῶμα ἔχων καὶ τὴν ψυχὴν δυναμένην φιλοφρονεῖσθαι ἀπομαρῖνεται, πῶς οὐκ ἀνάγκη τοῦτον ποθεινὸν εἶναι; Ὅρθῶς δὲ οἱ θεοὶ τότε μὲν ἡναικιοῦντο, φάναι αὐτόν, τῆ τοῦ λόγου ἐπισκεψθε ὅτε ἐδόκει ἡμῖν ζητητέα εἶναι ἐκ παντὸς τρόπου τὰ ἀποφενικὰ. Εἰ γὰρ τοῦτο διεπραξάμην, δῆλον ἐτι ἡτοιμασάμην ἂν ἀντὶ τοῦ ἦδη λῆξαι τοῦ βίου ἢ νόσοις ἀλλυγνόμενος τελευτήσοι ἢ γήρα, εἰς δὲ πάντα τὰ χαλεπὰ συρρεῖ καὶ μάλα ἔσχημον τὸν ἐφοροσυνῶν. Μὰ Δί', εἰπεῖν αὐτόν, ὦ Ἐρμώγενης, ἐγὼ ταῦτα οὐδὲ προθυμῆ-

φθῶ διὰ τὴν ἀπολογίαν μου, ἀλλὰ τὸ δαιμόνιον! μού ἐναντιοῦται.

— Ἀξιοθαύμαστα μού λέγεις, παρητήρησε ὁ Ἐρμώγενης. — Νομίζεις; ἀξιοθαύμαστον, ἀπακρίθη ὁ Σωκράτης, ἐάν καὶ ὁ θεὸς θεωρεῖ ἐτι εἶναι καλύτερον νὰ ἀποθάνω τώρα; Δὲν ἤξεύρεις ἐτι ἔως τώρα δὲν ἔθεωρησα κανένα πῶς ἔξῃσε καλλίτερα ἀπὸ ἐμὲ; Διότι ἐγνώριζα (καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ εὐχарιστίτερον) ἐτι εὐσεβῆς καὶ δικαίως ἐπέπρασα ὅλην τὴν ζωὴν μου ὥστε, σεβόμενος ἐξαιρετικῶς τὸν ἑαυτὸν μου, εὕρισκα ἐτι καὶ τί φίλοι μου εἶχον τὰ ἴδια δι' ἐμὲ αἰσθήματα. Τώρα δέ, ἂν προχωρήσῃ περισσύτερον ἡ ἡλικία μου, γνωρίζω ἐτι: θά εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑποπέρω τὰ τοῦ γήρατος κακὰ καὶ νὰ βλέπω χειρότερα καὶ νὰ ἀκούω ὀλιγώτερον καὶ δυσκολώτερα νὰ μανθάνω, καὶ ἐπειὶν δὲ ποῦ ἐμαθὰ νὰ τὰ λησμονῶ εὐκολώτερα. Ἄν δὲ αἰσθάνωμαι: ἐτι χειροτερέω καὶ παραπνοῦμαι ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μου, πῶς νὰ εἰπῶ ἐτι εὐχαρίστως ἔω;

» Ἴσως δὲ, ἐξηκολούθησε, καὶ ὁ θεὸς ἀπὸ εὐμένειαν μού παραχωρεῖ ὄχι μόνον νὰ τελειώσω τὴν ζωὴν κατὰ τὴν κατάλληλον ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν εὐκολώτερον τρόπον. Διότι, ἂν τώρα καταδικασθῶ, εἶναι φανερόν ἐτι θά μού ἐπιτραπῆ νὰ χρησιμοποίησω τὸν θάνατον ἐκείνον ὁ ὅποιος θά κριθῆ ἀπὸ ἐκείνους πού ἔχουν τὴν φροντίδα αὐτὴν ὡς ὁ καλύτερος, ὀλιγώτερον δὲ ἐνοχλητικῶς διὰ τοὺς φίλους, εἰς δὲ τὸν ἀποθνήσκοντα περισσότερον ἐπιθυμητός. Διότι, ὅταν δὲν παραμένει τίποτε τὸ ἀπρεπὲς καὶ τὸ δυσάρεστον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν παρόντων καὶ ἐκλείπει ὁ ἄλληλος ἔχων ὑγιές τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἱκανὴν νὰ αἰσθάνεται τὴν φίλιαν, πῶς αὐτὸς δὲν εἶναι κατ' ἀνάγκην ἐπιθυμητός;

» Σωστά δὲ οἱ θεοὶ, εἶπε, τότε ἀντετάσσοντο εἰς τὴν παρασκευὴν τῆς ἀπολογίας μου. ὅτε ἐνομιζάτε σεῖς ἐτι ἐπρεπε καὶ ζητηθῆ με καθεὶ τρόπου ἢ ἀποφυγῆ τῆς δίχης. Διότι, ἂν ἔκανα αὐτὸ, φανερόν εἶναι ἐτι ἡτοιμασάμην, ἀντὶ νὰ τελειώσω τώρα τὴν ζωὴν, νὰ τελευτήσω βασιανζόμενος ἢ ἀπὸ νόσου ἢ ἀπὸ γήρατος, τὰ ὅποια μαζεύουν ἕλα τὰ θεῖνὰ καὶ εἶναι ἔσχημα ἀπὸ κάθε εὐφροσύνης.

» Μὰ τὸν Δίον, ἐξηκολούθησε, ὦ Ἐρμώγενη, ἐγὼ ποτε

1. Τὸ καίμενον φάρμακον τὴν λέξιν δαιμόνιον, διὰ τῆς ὁποίας ὁ Σωκράτης ὄριζε τὴν ἐσωτερικὴν θεῖαν φωνήν πού εἶχαν ἐντὸς του,

ἦτοι τὴν θεῖαν δύναμιν, τὸ θεῖον. Κι νὰ δαιμόνια λοιπὸν εἶναι «ἐνὸς θεοῦ», δηλαδὴ αἱ νεωτεριστικαὶ ἰδέαι, διὰ τὰς ὁποίας κατηγορήθη ὁ Σωκράτης καὶ ἐθανικώθη.

- σομαι, ἀλλ' ὅσον νομίζω τετιχημέναι καλῶν καὶ παρὰ θεῶν καὶ παρ' ἀνθρώπων, καὶ ἦν ἐγὼ δόξαν ἔχω περὶ ἑμαυτοῦ, ταύτην ἀναφαίνομαι εἰ βαρυνῶ τοὺς δικαστὰς, ἀ-
 10 γήσομαι τελευτῶν μᾶλλον ἢ ἀνελευθέρως τὸ ζῆν ἐτι προσ-
 αιτῶν κερδῆσαι τὸν πολλὸν χεῖρος βίον ἀντὶ θανάτου. Οὖ-
 τως δὲ γρόντα αὐτὸν ἔφη, ἐπειδὴ κατηγοροῦσαν αὐτοῦ οἱ ἀν-
 τίδικοι ὡς οὐκ μὲν ἡ πόλις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζοι, ἕτερα
 δὲ καινὰ δαιμόνια εἰσφέρει καὶ τοὺς νέους διαφθείρει, παρ-
 11 ελθόντα εἰπεῖν, Ἄλλ' ἐγὼ, ὦ ἄνδρες, τοῦτο μὲν πρῶτον
 θαναμάζω Μέλητον διφ ποτὶ γνούς λέγει ὡς ἐγὼ οὐδ' ἡ πό-
 λις νομίζει θεοὺς οὐ νομίζω· ἐπεὶ θύοντά γέ με ἐν ταῖς
 κοιναῖς ἐορταῖς καὶ ἐπὶ τῶν δημοσίων βωμῶν καὶ ἄλλοι οἱ
 παρατυγχάνοντες ἐώρων κἄν αὐτὸς Μέλητος, εἰ ἤβουλετο.
 12 Καινὰ γε μὴν δαιμόνια πῶς ἂν ἐγὼ εἰσφέροιμι λέγων ὅτι
 θεοῦ μοι φωνὴ φαίνεται σημαίνουσα ὅτι χρὴ ποιεῖν; Καὶ
 γὰρ οἱ φθόγγους οἰωνῶν καὶ οἱ φήμαις ἀνθρώπων χρώ-
 μνοι φωναῖς δήπου τεκμαίρονται. Βροτῆς δὲ ἀμφι-
 λέξει τις ἢ μὴ φωνεῖν ἢ μὴ μέγιστον οἰανιστήριον εἶ-
 ναι; Ἡ δὲ Πυθίῳ ἐν τῷ τρίποδι ἰέρεια οὐ καὶ αὐτὴ
 13 φωνῇ τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ διαγγέλλει; Ἄλλὰ μέντοι καὶ τὸ
 προειδέναι γε τὸν θεὸν τὸ μέλλον, καὶ τὸ προσμαίνεῖν
 ᾧ βούλεται, καὶ τοῦτο, ὡπερ ἐγὼ φημι, οὕτω πάντες
 καὶ λέγουσι καὶ νομίζουσιν. Ἄλλ' οἱ μὲν οἰονοῦς τε
 καὶ φήμας καὶ συμβόλους τε καὶ μάντιες ὀνομάζουσι τοὺς
 προσμαίνοντας εἶναι, ἐγὼ δὲ τοῦτο δαιμόνιον καλῶ, καὶ
 οἶμαι οὕτως ὀνομάζων καὶ ἀληθέστερα καὶ δαιώτερα λέγειν
 τῶν τοῖς ὄφθαισι ἀναιθέντων τῆν τῶν θεῶν δύναμιν. Ὡς γε
 μὴν οὐ ψεύδομαι κατὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦτ' ἔχω τεκμήριον· καὶ
 γὰρ τῶν φίλων πολλοῖς δὴ ἐξαγγείλας τὰ τοῦ θεοῦ συμβου-
 14 λεύματα οὐδεπώποτε ψευδοίμενος ἐφάνην. Ἐπεὶ δὲ ταῦτ'
 ἀκούοντες οἱ δικασταὶ ἐθορβύον, οἱ μὲν ἀπιστοῦντες τοῖς
 λεγομένοις, οἱ δὲ καὶ φθονοῦντες, εἰ καὶ παρὰ θεῶν μει-

δὲν θὰ ἐπιθυμῆσω αὐτὰ, ἀλλ' ἂν πρόκειται νὰ ἐνοχλήσω τοὺς
 δικαστὰς ἀργηρόμενος δια καλὰ νομίζω ὅτι ἔλαβα ἀπὸ τοῦ
 θεοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ποίαν γνώμην ἔχω περὶ
 τοῦ ἑαυτοῦ μου, προτιμῶ νὰ ἀποθάνω μᾶλλον παρὰ νὰ
 ἐπειτῶ βουλευτικῶς νὰ κερδίσω ζῶην ἢ ὅποια εἶναι· πολὺ χει-
 ροτέρα ἀπὸ τὴν θάνατον».

Ἀπὸ δὲ ἔλαβε μίαν τοιαύτην ἀπόφασιν, ὁ Ἐρμογένης
 εἶπε, ὅτι, ἐπειδὴ οἱ ἀντιπαλοὶ τοῦ τὸν κατηγοροῦσαν ὅτι δὲν
 παραδέχεται ἐκείνους τοὺς θεοὺς τοὺς ὁποίους ἐδέχετο ἡ πό-
 λις, ἄλλας δὲ θεότητας εἰσήγε καὶ ὅτι διέφθειρε τοὺς νέους,
 ὁ Σωκράτης παρασυκοφαντεῖ εἰς τὸ δικαστήριον εἶπε :

— Ἀληθινὰ, ὦ ἄνδρες, ἐν πρώτῳ ἐκπαλιέτομαι· πῶς τοῦ
 ἤλθε εἰς τὸν νοῦν τοῦ Μέλητου νὰ εἰπῇ ὅτι ἐγὼ δὲν
 παραδέχομαι ἐκείνους τοὺς θεοὺς τοῦ ἀναγνωρίζε· ἡ πόλις
 εἰδὶ θυσιαζόντα καὶ εἰς τὰς κοινὰς ἐορτάς καὶ ἐπὶ τῶν δη-
 μοσίων βωμῶν μὲ ἔβλεπον καὶ οἱ ἄλλοι ποῦ ἦσαν παρόντες
 καὶ αὐτὸς ὁ Μέλητος, ἂν ἤθελε. Πῶς δὲ θὰ εἰσήγον νέας
 θεότητας, λέγων ὅτι φωνὴ θεοῦ μου ὑποδεικνύει· τί πρέπει νὰ
 κάμω; Διότι οἱ χρησιμιοποιοῦντες τὰ ἄσπρα τῶν πτηνῶν
 καὶ τὰ λόγια τῶν ἀνθρώπων βασιζέσθαι βεβαίως τὰ συμπερά-
 σματα τῶν ἐπάνω εἰς φωνάς. Ποῖος δὲ θὰ ἀρηθῆ, ὅτι· αἱ
 βρονταὶ εἶναι ἄλλοι ἐπὶ τὰ παρὰ φωνὴ καὶ μέγιστος οἰωνός; Ἡ
 δὲ Πυθίᾳ ἐπὶ τοῦ τρίποδος δὲν διακρῖνεται καὶ αὐτὴ ἐκείνη
 ποῦ ἀκούει ἀπὸ τῶν θεῶν; Βεβαίως τὸ ὅτι ὁ θεὸς προλέπει
 τὸ μέλλον καὶ τὸ προλέγει εἰς ὅποιον θέλει, καὶ αὐτὸ, κα-
 θὼς ἐγὼ λέγω, ἔτσι ὅλοι καὶ λέγων καὶ πιστεύουν. Ἄλλ'
 ἐκείνοι μὲν ὀνομάζουσι οἰωνοῦς φωνάς μαντικὰς καὶ ἐρμηνευ-
 τὰς καὶ μάντιες τοὺς προλέγοντας, ἐγὼ δὲ ἀποκαλῶ τούτο
 θεοῦ καὶ πιστεύω ὅτι, οὕτω ὀνομάζων αὐτὸ, λέγω
 καὶ ἀληθινώτερα καὶ δαιώτερα ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἀποθίδουσι
 εἰς τὰ πτηνὰ τὴν δύναμιν τῶν θεῶν. Ὅτι δὲ δὲν ψεύδομαι
 ἐναντίον τοῦ θεοῦ ἔχω προσέτι· καὶ αὐτὴν τὴν ἀπόδειξιν·
 εἰδὶ, ἐξαγγείλας εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν φίλων μου τὰς συμβου-
 λὰς τοῦ θεοῦ, οὐδέποτε ἀπεδείχθη ψευδόμενος.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ δικασταὶ, ἀκούοντες αὐτὰ, ἐμυρμουρού-
 ζαν ἀποδοκιμαστικῶς, ἄλλοι μὲν μὴ πιστεύοντες εἰς τοὺς λό-
 γους του, ἄλλοι δὲ φθονοῦντες διότι ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐτιμᾶτο

1. Ὁ Σωκράτης ἐδεδείχθη κατὰ τὴν ἀπολογία του ὅτι εἶπεν
 ἢ γνώσει τοῦ δὲν ἀπίσκει εἰς τὸ νὰ λάβῃ μίαν ὀρθὴν καὶ ἀπαρα-
 ῖτην ἀπόφασιν, παρενόησαν ἢ ἐνόησαν τοῦ ὑπερχροῦσα θεῖα φωνῇ (τὸ δαιμό-
 νιον) καὶ τὸν ἀπέστρεψαν ἀπὸ τῆς μὴ ὀρθῆς.

- ζώνων ἢ αὐτοὶ τυγχάνοι, πάλιν εἰπεῖν τὸν Σοκράτην, Ἄγε δὴ ἀκούσατε καὶ ἄλλα, ἵνα ἐτι μᾶλλον οἱ βουλόμενοι ὑμῶν ἀπιστώσι τῷ ἐμῆ τετιμηθῆαι ὑπὸ δαιμόνων. Χαιρεφάντος γάρ ποτε ἐπερωτώντος ἐν Δελφοῖς περὶ ἐμοῦ πολλῶν παρόντων ἀνεῖλεν ὁ Ἀπόλλων μὴδένα εἶναι ἀνθρώπων ἐμοῦ μῆτε ἑλευθεριώτερον μῆτε δικαιοῦτερον μῆτε σωφρονέστερον.
- 15 Ὡς δ' αὖ ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ δικασταὶ ἐτι μᾶλλον ἐθορύβουν ἐκότως, ἀδύς ἔσταν τὸν Σοκράτην, Ἄλλὰ μείζω μὲν, ὦ ἄνδρες, εἶπεν ὁ θεὸς ἐν χρησμοῖς περὶ Λυκοῦργου τοῦ Λακεδαιμονίου τοιοῦτοί τις νομοθεήσαστος ἢ περὶ ἐμοῦ. Λέγεται γὰρ εἰς τὸν ναὸν εἰσιόντα προσεῖπεν αὐτον, Φροντίζω πότῃρα θεὸν σε εἶπω ἢ ἀνθρώπον. Ἐμὲ δὲ θνήσκῃ οὐκ ἤκασεν, ἀνθρώπων δὲ πολλῶν πρόκεινεν ὑπερρέειν. Ὅμως δὲ ὑμεῖς μὴδὲ ταῦτα εἰκῆ πιστεύσητε τῷ θεῷ, ἀλλὰ καθ' ἐν
- 16 ἕκαστον ἐπισκοπεῖτε ὧν εἶπεν ὁ θεός. Τίνα μὲν γὰρ ἐπίστασθε ἦτον ἐμοῦ δουλεύοντα ταῖς τοῦ σώματος ἐπιθυμίαις; Τίνα δὲ ἀνθρώπων ἑλευθεριώτερον, ὅς παρ' οὐδενός οὔτε δῶρα οὔτε μισθὸν δέχομαι; Δικαιοῦτερον δὲ τίνα ἢν ἐκότως νομῆσατε τοῦ πρὸς τὰ παρόντα σοντημομένου, ὡς τῶν ἀλλοτριῶν μηδενὸς προσδεῖσθαι; Σοφὸν δὲ πῶς οὐκ ἂν τις ἐκότως ἀνδρα φήσεν εἶναι ὃς ἐξ ὅπουτε ἐκτυνέται τὰ λεγόμενα ἠρεσάμην οὐδ᾽ ὅποτε διέλειπον καὶ ζητῶν
- 17 καὶ μανθάνων, ὅτι ἐδυνάμην ἀγαθόν; Ὡς δὲ οὐ μάτην ἐπόνουν οὐ δοκεῖ ἦναι καὶ τάδε τεκμήρια εἶναι, τὸ πολλοὺς μὲν πολίτας τῶν ἀρετῆς ἐφειμένον, χαλκίους δὲ ξένον, ἐκ πάντων προαιρεῖσθαι ἐμοὶ ξυνεῖναι; Ἐκείνον δὲ τί φήσομεν αἴτιον εἶναι, τοῦ πάντας εἰδέναι ὅτι ἐγὼ ἦμιστ' ἂν ἔχοιμι χρήματα ἀντιδιδόναι, ὅμως πολλοὺς ἐπιθυμῶν ἐμοὶ τι δωρεῖσθαι; Τὸ δ' ἐμὲ μὲν μὴδ' ὅψ' ἐξὸς ἀπαιτεῖσθαι εὐεργεσίαν, ἐμοὶ δὲ πολλοὺς ὁμολογῶν, χαλκίους ὀφείλιν;
- 18 Τὸ δ' ἐν τῇ πολιουκίᾳ τοὺς μὲν ἄλλους οἰκίρειν ἑαυτοῦς, ἐμὲ δὲ μὴδὲν ἀπορώτερον διάγειν ἢ οἷε τὰ μάλιστα ἢ πόλις εὐδαιμόνη; Τὸ δὲ τοὺς ἄλλους μὲν τὰς εὐπαιθείας ἐκ τῆς ἄγροσ ἀπολυτελεῖς πορίζεσθαι, ἐμὲ δὲ ἐκ τῆς ψυχῆς

περισσότερον ἀπὸ αὐτοῦς, πάλιν ἐξηκολούθησε ὁ Σωκράτης:

— Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἀκούσατε καὶ ἄλλα, διὰ τὰ δυσπιστοῦν ἀκόμη περισσότερον, ὅσοι ἀπὸ σὰς θέλουσιν, ὅτι ἐτιμηθῆν ἀπὸ τοῦς θεοῦς. Ὅτε κάποτε ὁ Χαιρεφάν ἠρώτησε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, παρούσις πολλῶν, περὶ ἐμοῦ, ὁ Ἀπόλλων ἀπήντησε ὅτι κανεῖς ἀπὸ τοῦς ἀνθρώπους δὲν εἶναι: οὔτε ἑλευθεριώτερος οὔτε δικαιοῦτερος οὔτε σωφρονέστερος ἀπὸ ἐμῆ.

Ἐπειδὴ δὲ οἱ δικασταὶ, ἀκούσαντες τοῦς λόγους αὐτοῦς, ἀκόμη περισσότερον, φυσικὰ, ἐμουρμούριζαν ἀποδοκιμαστικῶς, ἐξηκολούθησε:

— Ἄλλ', ὡ δικασταὶ, περισσότερα εἶπε ὁ θεός διὰ χρησμῶν περὶ τοῦ Λυκοῦργου τοῦ νομοθέτου τῶν Λακεδαιμονίων παρὰ περὶ ἐμοῦ. Διότι λέγεται ὅτι, καθ' ἣν στιγμήν εἰσήλθε εἰς τὸν ναὸν τοῦ εἶπε: «Συλλογιζέσθαι τί ἀπὸ τὰ ζῶα τὰ σὲ εἶπω, θεὸν ἢ ἀνθρώπον;», ἐνῶ ἐμὲ δὲν μὲ παρωμοίασσε μὲ θεόν, ἀλλὰ μὲ ἔκρινε ὡς κατὰ πολὺ ὑπέρτερον ἀπὸ τοῦς ἀνθρώπους.

»Σεῖς ὅμως τὰ μὴ πιστεύσατε ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε τὸν θεόν, ἀλλὰ τὰ ἐξετάσατε ἐπισταμένους ἐν ἕκαστον ἀπὸ ὅσα εἶπε ὁ θεός. Διότι γνωρίζετε κανένα ὁ ὅποιος εἶναι: ἐλγυώτερον ἀπὸ ἐμὲ δούλος τῶν σωματικῶν παθῶν του; ἢ ἑλευθεριώτερος ἀπὸ ἐμῆ, ὁ ὅποιος ἀπὸ κανένα δὲν δέχομαι: οὔτε δῶρα οὔτε μισθόν; Ἡ ἀληθινὰ θεωρεῖτε κανένα ἄλλον δικαιοῦτερον ἀπὸ ἐμῆ ὁ ὅποιος συμβιβάζομαι μὲ τὰ ὑπάρχοντα, ὡστε τὰ μὴ ἔχω ἀνάγκην ἀπὸ τίποτε ἀλλοτρίου; Καὶ πῶς τὰ μπορούσος κανεῖς δικαιοῦς ἢ ἀρηγήθῃ τὰ ὀνομάση σοφόν ἐμὲ ὁ ὅποιος ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἤρχισα τὰ καταλαμβάνω ἐκεῖνα ποῦ ἔλεγα δὲν ἐπικυσα ποτὲ τὰ ζητῶ καὶ τὰ μανθάνω κάθε ἀγαθόν ποῦ ἤμποροῦσα; Ὅτι δὲ δὲν ἐκοπίασα εἰς μάτην δὲν νομίζετε ὅτι τὸ ἀποδεικνύουσιν καὶ τὰ ἐξῆς; ὅτι πολλοὶ συμπόλιται φίλοι τῆς ἀρετῆς καὶ πολλοὶ ξένοι προτιμοῦν ἀπὸ ὅλουσ τὰ συνμιλοῦν μ' ἐμῆ; Ἐπειτα ποῖαν αἰτίαν τὰ παραδεχθῶμεν διὰ τὸ γεγονός ὅτι, ἐγὼ ὅλοι γνωρίζουσ ὅτι δὲν εἶμαι εἰς κατὰστασιν τὰ ἀνταποδώσω, ἐν τούτοις πολλοὶ ἐπιθυμοῦν τὰ μοῦ χαρίσσωσ κατὰ; Πῶς δὲ συμβαίνει ὡστε κανεῖς δὲν ζητεῖ ἀπὸ ἐμῆ κανμίαν ὑπηρεσίαν, εἰς ἐμὲ δὲ πολλοὶ ὁμολογοῦν διὰ μοῦ ὀφείλουσ χάριτας; Διατὶ, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς πολιουκίας (τῶν Ἀθηνῶν) οἱ μὲν ἄλλοι: παρεπονόουσιν, ἐγὼ δὲ δὲν ἐξοῦσα χειρότερα ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἡ πόλις ἦτο εἰς εὐδαιμονίαν; Διατὶ οἱ ἄλλοι μὲν ἀποκοῦν με μὲγάλην δαπάνην ἀπὸ τὴν ἀγορὰν τὴν καλοπέρασιν,

- ἀνευ δαπάνης ἡδίων ἐκείων μηχανᾶσθαι; Ἐἴ γε μήν ὅσα εἴρηκα περὶ ἑμαυτοῦ, μηδεὶς δύναται ἂν ἐξελέγξαι με ὡς ψευδομαι, πῶς οὐκ ἂν ἦδη δικαίως καὶ ἐπὶ θεῶν καὶ ἐπ' ἀνθρώπων ἐπαινοῖμην; Ἄλλ' ὅμως σὺ με φῆς, ὦ Μέλιτε, τοιαῦτα ἐπιτηδεύοντα τοὺς νέους διαφθείρειν; Καίτοι ἐπιστάμεθα μὲν δῆπου τίνας εἰς νέων διαφθοράς σὺ δὲ εἰπέ εἴ τινα οἶσθα ἐπ' ἐμοῦ γεγενημένον ἢ ἐξ ἐσοθεῶς ἀνόσιον ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστῆν ἢ ἐξ εὐδαιμόνου πολυδάπανον ἢ ἐκ μειριοπίου οὐνόφλυγα ἢ ἐκ φιλοπόνου μαλακὸν ἢ ἄλλης πονηρᾶς ἡδονῆς ἠτιμημένον. Ἄλλὰ ναὶ μὰ Δί', ἐφη ὁ Μέλιτος, ἐκείνους οἶδα οὐδ' οὐκ ἀπέπεισας σοὶ πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς γειναμένοις. Ὅμοιολῶ, φάναι τὸν Σωκράτην, περὶ γε παιδείας· τοῦτο γὰρ ἴσασι ἐμοὶ μεμεληκός. Περὶ δὲ ὑγιείας τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι πείθονται ἢ τοῖς γονεῦσι· καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γε πάντως οἱ Ἀθηναῖοι πάντες δῆπου τοῖς φρονιμώτατα λέγοντι πείθονται μᾶλλον ἢ τοῖς προσήκουσιν. Ὁ δὲ γὰρ δὴ καὶ στρατηγούς αἰρεῖσθε καὶ πρὸ πατέρων καὶ πρὸ ἀδελφῶν, καὶ ναὶ μὰ Δία γε ὑμεῖς πρὸ ἡμῶν αὐτῶν, οὐδ' ἂν ἤγηθε περὶ τῶν πολεμικῶν φρονιμωτάτους εἶναι; Ὅτιοι γάρ, φάναι τὸν Μέλιτον,
- ὦ Σώκρατες, καὶ συμφέρει καὶ νομιζέται. Οὐκουν, εἰπεῖν τὸν Σωκράτην, θανυμαστὸν καὶ τοῦτο σοὶ δοκεῖ εἶναι, τὸ ἐν μὲν ταῖς ἄλλαις πράξει μὴ μόνον ἰσομοιρίας τυγχάνειν τοὺς κρατίστους, ἀλλὰ καὶ προτιμωθῆναι, ἐμὲ δὲ, οὐκ ἐπιπρὸς τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ ἀνθρώπους, περὶ παιδείας, βέλτερος εἶναι ὑπὸ τινῶν προκρίνομαι, τούτου ἕνεκα θανάτου ὑπὸ σοῦ διώκεσθαι;
- Ἐροῖθή μὲν δῆλον οὐκ ἐπιπρὸς πλείονα ὑπὸ τε αὐτοῦ καὶ τῶν συναγορευόντων φίλων αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιπρὸς πάντα εἰπεῖν τὰ ἐκ τῆς δίκης ἑπορεύσασα, ἀλλ' ἤρκασε μοι

ἐγὼ δὲ ἐξευρίσκαω χωρὶς δαπάνης ἀπόλαυσιν γλυκυτέραν μᾶλλον εἰς τὴν ψυχὴν μου;

» Ἄν λοιπὸν εἰς ὅσα εἶπα περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου, καλεῖς δὲν μπορεῖ νὰ μὲ ἐλέγξῃ ὡς ψευδόμενον, πῶς δὲν ἔστι γὰρ τοῖς λοιποῖς δίκαιον νὰ ἐπαινοῦμαι ἀπὸ θεῶν καὶ ἀνθρώπων; Καὶ ὅμως ἐσὺ, ὦ Μέλιτε, λέγεις ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον διαφθείρω τοὺς νέους; Ἄλλὰ γνωρίζομαι ἀσφαλῶς ποῖα εἶναι αἱ διαφθοραὶ τῶν νέων· εἰπέ μοι λοιπὸν ἂν γνωρίζῃς κανένα ὃ ὅποιος ἐξ αἰτίας μου ἐγενε ἀπὸ σωθεῖς ἀσεβῆς ἢ ἀπὸ φρόνιμος ἀσέβης ἢ ἀπὸ λιτοδίαιτος πολυδάπανος ἢ ἀπὸ εὐλιγοπάτης μέθυος ἢ ἀπὸ φιλόπονος νωθρᾶς ἢ δουλοῦς ἄλλης πονηρᾶς ἡδονῆς.

— Ἄλλὰ ναί, μὰ τὸν Δία, εἶπε ὁ Μέλιτος, γνωρίζω ἐκείνους πρὸ ἐπεισας νὰ ὑπακούουσιν εἰς σὲ μᾶλλον ἢ πρὸς εἰς τοὺς γονεῖς των.

— Τὸ παραδέχομαι, ἀπεκρίθη ὁ Σωκράτης, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκπαίδευσιν· διότι εἶναι γνωστὸν οὐκ αὐτῇ ὑπέρῃ πάντοτε ἢ φροντίς μου. Καὶ περὶ τῆς ὑγιείας των οἱ ἄνθρωποι ἐμπιστεύονται περισσότερο τὸς ἰατροῦς παρὰ τοὺς γονεῖς· καὶ εἰς συνελούσις τοῦ λαοῦ ὄλοιο ὀρισιμένους οἱ Ἀθηναῖοι ὑπακούουσιν μᾶλλον εἰς τοὺς φρονιμώτερον ὁμιλοῦντας παρὰ εἰς τοὺς εὐκλείους των. Μήπως δὲν ἐκλέγετε ὡς στρατηγούς, προτιμῶντες αὐτοὺς ἀπὸ τοὺς γονεῖς καὶ ἀδελφούς σας, καί, μὰ τὸν Δία, καὶ ἀπὸ αὐτῶν ἀκόμη τὸν ἑαυτῶν σας, ἐκείνους πρὸ νομιζέτε ὡς ἀρμοδιωτέρους εἰς τὰ πολεμικά;

— Διότι, ὦ Σωκράτη, εἶπε ὁ Μέλιτος, αὐτὸ εἶναι τὸ συμφέρον καὶ ἡ συνήθεια.

— Λοιπὸν, εἶπε ὁ Σωκράτης, δὲν σοῦ φαίνεται παράδοξον αὐτὸ, ὅτι εἰς μὲν τὰς ἄλλας πράξεις οἱ ἰκανώτεροι ἔχου μόνον ἀπολαυμάτων ἰσοτιμίαν μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ προτιμῶνται, ἐμὲ δὲ καταγγέλλετε ὅπως καταδικασθῶ εἰς θάνατον, διότι ἀπὸ μειρικούς θεωροῦμαι ὡς ἄριστος διὰ τὴν ἀνατροφήν των νέων, τὸ μεγαλύτερον ἀγαθὸν των ἀνθρώπων;

Πολὺ περισσότερο ἀπὸ αὐτὰ ἐλέγθησαν καὶ ἀπὸ αὐτῶν καὶ ἀπὸ τοὺς φίλους του ὃ ποῖοι παρέστησαν ὡς συνήγοροι του. Ἄλλ' ἐγὼ δὲν ἐσκέφθην νὰ εἰπῶ ὅσα ἀπὸ τὴν δίκην γνωρίζω, ἀλλὰ μὲ ἔφρασε ν' ἀποδείξω ὅτι ὁ Σωκράτης

1. Ὁ Μέλιτος ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς τρεῖς κατηγοροῦς τοῦ Σωκράτους, λέγεται δὲ ὅτι πιθανώτατα ἦτο ρήτωρ καὶ ποιητής, ἔλαβε δὲ μέρος εἰς τὴν κατηγορίαν κατὰ τοῦ Σωκράτους ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν ποιητῶν. Λέγεται ὅτι ὄλιγον χρόνον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους οἱ Ἀθηναῖοι τὸν καταδίκασαν εἰς τὸν βίβλ. ἀποδείξω ὅτι ὁ Σωκράτης

κράτους οἱ Ἀθηναῖοι τὸν καταδίκασαν εἰς τὸν βίβλ. ἀποδείξω ὅτι ὁ Σωκράτης

δηλώσαι διτι Σωκράτης τὸ μὲν μήτε περὶ θεοῦ ἀσεβῆς
 μήτε περὶ ἀνθρώπου ἀδικὸς φανῆναι περὶ παντός ἐποιεῖτο·
 23 τὸ δὲ μὴ ἀποθανεῖν οὐκ ᾔθετο λίπαρῆτον εἶναι, ἀλλὰ καὶ
 καιρὸν ἦδη ἐνόμιζε ἑαυτὸν τελευτᾶν. "Οἱ δὲ οὕτως ἐγίνωσκον
 καταδηλότερον ἐγίνετο, ἐπειδὴ ἡ δίκη διεψήφισθη.
 Πρῶτον μὲν γὰρ κελυόμενος ὑπομιμᾶσθαι οὐτε αὐτὸς ὑπε-
 τιμήσατο οὐτε τοὺς φίλους εἶπεν, ἀλλὰ καὶ ἔλεγεν διτι τὸ
 ὑπομιμᾶσθαι ὁμολογοῦντος εἴη ἀδικεῖν. "Ἐπειτα τῶν ἐταί-
 ρων ἐκκλέψαι βουλευόμενος αὐτὸν οὐκ ἐβόησε, ἀλλὰ καὶ
 ἐπισκῶναι ἐδόκει, ἐρόμενος εἰ ποῦ εἰδεῖεν τι χάριον ἔξω
 τῆς Ἀτικῆς ἐνθα οὐ προσβατὸν θανάτω.

24 "Ὡς δὲ τέλος εἶχεν ἡ δίκη, εἶπεν αὐτὸν, "Ἄλλ', ὦ ἄν-
 δρες, τοὺς μὲν διδάσκοντας τοὺς μάρτυρας ὡς χρὴ ἐπιου-
 κούντας καταψευδομαρτυρεῖν ἔμοῦ καὶ τοὺς πειθόμενους
 τούτοις ἀνάγκη ἐστὶ πολλὴν ἑαυτοῖς συνειδέναι ἀσεβείαν καὶ
 ἀδικίαν· ἔμοι δὲ τί προσήκει νῦν μείον φρονεῖν ἢ πρὶν
 κατακριθῆναι, μηδὲν ἐλεγχεῖν ὡς πεποιῆκαί τι ὧν ἐργά-
 ψατό με; Οὕτε γὰρ ἐγὼ γε ἀντὶ Διὸς καὶ "Ἡρας καὶ τῶν
 οὐν τούτοις θεῶν οὐτε θῶναι τιὸ καινοῖς δαίμοσιν οὐτε
 25 ὁμνῆς οὐτε ὀνομάζων ἄλλους θεοὺς ἀναλέγωμαι. Τούς γε
 μὴν νέους πῶς ἂν διαφείροισι, καρτερία καὶ εὐτελεία
 προσεθίζων; "Ἐφ' οἷς γε μὴν ἔχοις κείται θάνατος ἢ ζη-

της ἐπρόσχε προ παντός νὰ μὴ φανῆ οὐτε ἀσεβῆς πρὸς
 τοὺς θεοὺς οὐτε ἀδικὸς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· δὲν ἔκριε δὲ
 ὀρθὸν εἶναι ἔπρεπε νὰ παρακαλέσῃ διὰ τὰ μὴ ἀποθάνῃ, μά-
 λιστα ἐνόμιζε εἶναι ἦτο πλέον καιρὸς ν' ἀποθάνῃ. "Οἱ δὲ
 τοιαύτη ἦτο ἡ σκέψις τοῦ ἀπεδείχθῃ καταφανέστερον μετὰ
 τὴν ἐκδοσὶν τῆς καταδικαστικῆς ἀποφάσεως. Διότι πρῶτον,
 κληθεὶς ὅπως καθορίσῃ τὸ ποσὸν τοῦ προστίμου¹, οὐτε ἐκεί-
 νος ὄρισε τούτο οὐτ' ἐ τοὺς φίλους τοῦ ᾄρησε, ἀλλὰ καὶ
 ἔλεγε εἶναι ἡ καταβολὴ προστίμου ἀποτελεῖ ὁμολογίαν ἐνο-
 χῆς. "Ἐπειτα, ἐνθὸς οἱ φίλοι τοῦ ἦθελον νὰ τὸν ἀπαγάγουν
 κρυφά, αὐτὸς δὲν ἐνέδωκε, ἀλλὰ καὶ ἐφαίνετο εἰς τοὺς εἰ-
 ρωνεύετο, ἐρωτῶν ἂν ἐγνώριζαν ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀτικτὴν κα-
 νὲν μέρος ἀπροσπέλαστον εἰς τὸν θάνατον².

"Ὅταν δὲ ἐτελείετο ἡ δίκη, ὁ Σωκράτης εἶπε :

—"Ἄλλ', ὦ δικασταί, ἐκείνοι ποὺ ἐδίδασκαν τοὺς μάρτυ-
 ρας πῶς ἔπρεπε ἐπιουκούντες νὰ ψευδομαρτυρήσουν ἀναπα-
 ρῶν ἐναντίον μου καὶ ἐκείνοι ποὺ ἐπεισθήσαν εἰς τοῦτο κατ'
 ἀνάγκην θὰ ἔχουν συναίσθησιν μεγάλην τῆς ἀσεβείας καὶ
 τῆς ἀδικίας τῶν· ἐγὼ δὲ διατί τάχα πρέπει τώρα νὰ ἔχω
 μικρότερον ἰδεᾶν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ μου παρὰ πρὶν καταδι-
 κασθῶ, ἀφοῦ δὲν ἐπεισθῆναι εἶναι ἐπράξα τίποτε ἀπὸ ἐκείνα διὰ
 τὰ ὅποια μὲ κατηγορήσαν; Διότι ἐγὼ ποτέ, ἀντὶ τοῦ Διὸς
 καὶ τῆς "Ἡρας καὶ τῶν ἄλλων θεῶν, δὲν ἐθυσάσα εἰς νέους
 θεοὺς, οὐτε ὄρκισθην ἐπ' ὀνόματι τῶν, οὐτε κἀν τοὺς ὀνόμα-
 26 "Ὅσον δ' ἀφορᾷ τούτοις νέους, πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ τοὺς δια-
 φείρω, συνηθίζων αὐτοὺς εἰς τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν λιτότητα;
 Δι' ὅσας δὲ πράξεις ὁ νόμος ἐπιβάλλει θανατικὴν ποινὴν,

1. Ὁ Σωκράτης ἤδυντο ν' ἀποφύγῃ τὸν θάνατον διὰ καταδικῆν εἰς θάνατον ἂν ἀπελογεῖτο κατὰ τρόπον διαφορετικὸν ἀπὸ ἐκείνου τὸν ὅποιον μετεπίσειρήθῃ ἢ ἀν κατὰ τὴν τότε συνῆθειαν ἐζήτηε παρακλητικῶς τὸ ἔλεος τῶν δικαστῶν του. "Ἄλλ' ὁ Σωκράτης ἔχει μόνον δὲν ἐφέρθη τοιούτοτρόπως, ἀλλὰ καὶ ὅτε, μετὰ τὴν ἐκδοσὶν τῆς ἀποφάσεως ἡ ὁποία τὸν καταδικάζει μὲ πλειοψηφίαν πέντε μόνον ψήφων ἐπὶ πεντακοσίων δικαστῶν, ἐτέθη τὸ ζήτημα τοῦ τίμηματός, διὰ τοῦ τρόπου του εἰλωκε τὴν ἐχθρότητα τῶν δικαστῶν του. Διότι, κατὰ τὸ αὐτικὸν δίκαιον, κηρυττομένου ἐνόχου τοῦ κατηγορουμένου ἢ ἐπιβληθρομένη ποινὴ δὲν καθορίζετο ἀπὸ τῶν ποινικῶν νόμων, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ κερδισαντος κατηγοροῦ, καὶ ἡ ποινὴ αὐτῆ ἦτο τὸ τίμημα τοῦ κατηγοροῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ κηρυχθεὶς ὡς ἐνοχὸς εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀντιπροτείνῃ ποινὴν ἑλαφρότεραν ἀπὸ τὴν προτεινομένην ἀπὸ τῶν κατήγορων. Προκειμένου δὲ περὶ θανάτου ἤδυντο ν' ἀντιπροτείνῃ ἀσιφικτὴν, ἰσθδίων φυλάκιον ἢ μεγάλην γρηματικὴν ποι-

νῆν. Ὁ Σωκράτης λοιπὸν ὡς ἀντιτιμῆμα πρὸς τὸ περὶ θανάτου τίμημα τοῦ Μελίτου, μὲ ἀγερῶσαν ἐβήλωσε εἰς τοὺς δικαστὰς του εἶναι ἡ τιμωρία ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀνάλογος πρὸς τὸ ἔγκλημα, ἐπειδὴ τὸ μόνον τοῦ ἐγκλήματός ἦτο ἡ ἀπόλυτος ἀφοσιώσις του εἰς τὰ ὑπερτάτα συμφέροντα τῆς πατρίδος, μὴν ἀμοιβὴ τοῦ θά ἦτο νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὸ Πρυτανεῖον καὶ συντηρηθῆαι ἀπὸ τὴν πατρίδα. Ἡ ὑπερήφανος αὐτῆ στάσις του ἐξηγήσαε πολλοὺς ἀπὸ τοὺς δικαστὰς, ἐκ τῶν ὅποιων ὀδοιδοκῆται, δὲκαστας προηγουμένως ἀθωοτικὴν ψήφον κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τῆς ποινῆς, ἤλλαξαν τότε γνώμην καὶ ὅταν οἱ φίλοι τοῦ Σωκράτους ἐπρότεινον εἰς τὸ δικαστήριον νὰ καταδικασθῆ εἰς πρόστιμον ἢ πρόσκαιρον ἀπερριβθῇ.

2. Καὶ μετὰ τὴν καταδικαστικὴν ἀπόφασιν οἱ μαθηταὶ του δὲν ἐπέσταν προσπάθησαν διὰ παντὸς τρόπον νὰ ὁσώσων τὸν διδάσκαλόν των καὶ κατέστρωσαν σχεδὸν ἀπαγωγῆς του ἀπὸ τὰς φυλακάς. "Ἄλλ' εἰς τοῦτο ἀνέστη κατηγορηματικῶς ὁ Σωκράτης.

μία, Ιερουσαλή, τοιχωροχία, ἀνδραποδίσει, πόλιος προδοσίᾳ, οὐδ' αὐτοὶ οἱ ἀντίοικοι τοῦτων πρᾶξαι ἢ κατ' ἐμοὺ φραίν. Ὡστε θανυασὸν ἔμοιοε δοκεῖ εἶναι ὅπου ποτὲ ἐφάνη ἑμῖν τὸ τοῦ θανάτου ἔργον ἄξιον ἐμοί. Ἄλλ' οὐδὲ μέντοι δι' ἀδικίᾳ ἀποθνήσκω, διὰ τοῦτο μείζον φρονητέον· οὐ γὰρ ἐμοὶ ἀλλὰ τοῖς καταγνοῦσι τοῦτο αἰσχρὸν ἐστί. Παραμυθεται δ' ἔτι με καὶ Παλαμῆδης ὁ παραπλησίως ἐμοὶ τελευτήσας· ἔτι γὰρ καὶ νῦν ποῦν καλλίους ἄνθρωπος παρέχεται Ὀδυσσεύς τοῦ ἀδικίᾳ ἀποκτείναντος ταῦτόν· οἶδ' ὅτι καὶ ἐμοὶ μαρτυρησεται ὑπὸ τε τοῦ ἐπιόντος καὶ ὑπὸ τοῦ παρεληλυθότος χρόνον· ὅτι ἠδίκησα μὲν οὐδένα πρόποιε οὐδὲ πονηρότερον ἐποίησα, εὐεργέτηον δὲ τοὺς ἐμοὶ διαλεγόμενους πρόικα διδάσκων ὅ,τι ἐδύναμαι ἀγαθόν. Εἰπὼν δὲ ταῦτα μάλα ὁμολογούμενος ὅ,τι τοῖς εἰρημίοις ἄπειε καὶ ὁμῶσαι καὶ σῆματι καὶ βαδίσματος φαιδρός. Ὡς δὲ ἤθετο ἄρα τοὺς παρεπιόμενους δακρυόσους, Τί τοῦτο; εἰπέιν αὐτόν, ἢ ἄρτι δακρυεῖτε; οὐ γὰρ πάσαι ἴσασσι τί ἐξ ἵστου κερ ἐγενόμην κατεψηφισμένος ἦν μου ὑπὸ τῆς φύσεως θάνατος; Ἄλλὰ μέντοι εἰ μὲν ἀγαθῶν ἐπιρροέωντος προσπόλλυμαι, δήλον ὅτι ἐμοὶ καὶ τοῖς ἐμοῖς ἐθνῶσι λυπητέον· εἰ δὲ χαλεπὸν προσδοκούμενον καταλύω τὸν βίον, ἐγὼ μὲν οἶμαι ὡς εὐπραγοῦντος.

28 ἐμοὺ πᾶσιν ἑμῖν εὐθυμητέον εἶναι. Παρὸν δὲ τις Ἀπολλόδωρος, ἐπιθυμητῆς μὲν ἰσχυρὸς αὐτοῦ, ἄλλως δ' εὐήθης, εἶπεν ἄρα, Ἄλλὰ τοῦτο ἐγωγε, ὃ Σώκρατες, χαλεπώτατα φέρω· ὅτι ὄρω σε ἀδικίᾳ ἀποθνήσκοντα. Τὸν δὲ λέγεται καταψήσαντα αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν εἰπεῖν, Σὺ δέ, ὦ φίλτατε Ἀπολλόδωρε, μᾶλλον ἂν βεβούλω με ὄραν δικαίως ἢ ἀδικίᾳ ἀποθνήσκοντα; Καὶ ἄρα ἐπιγέλασα. Λέγεται δὲ καὶ Ἄνυτον παριόντα ἰδὼν εἰπεῖν, Ἄλλ' μὲν ἀνήρ ὄδε κυδρός, ὡς

29

1. Παλαμῆδης, μυθολογούμενος υἱὸς τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Ἡσιόνης, δραστηριώτατος καὶ ἀγαπητότατος ἀνὴρ πρὸς τῆς ἐκστρατείας κατὰ τῆς Τροίας. Ὁ Ὀδυσσεύς, φθὼν αὐτόν, τὸν ἐσυκοφάντησεν καὶ κατήρθεως νὰ καταδικασθῆ εἰς θάνατον. Οἱ τραγικοὶ ποιηταὶ ἔγραφον πολλὰς τραγωδίας μὲ τὴν ὑπόθεσιν αὐτῆν, καὶ ἔν ἑκαστῇ μὲ τίτλον «Παλαμῆδεια». Σφῆται δὲ ἀπολογία τοῦ Παλαμῆδους ὑπὸ τοῦ ρήτορος Γοργίου καὶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀλκιβιάδου κατηγορία τοῦ Ὀδυσσεύς.

2. Ἄνυτος, σημαίνων πολιτικὸς τῶν Ἀθηναίων. Πλοῦσιος ἰδιοκτητῆς ἐργαστακίου βυροσβεφικῆς, διετέλεσε καὶ στρατηγὸς τὸ 409 π. Χ. Ἀρχικὸς ἦτο φίλος τοῦ Σωκράτους, ἀλλ' ἐκ προσωπικῶν λόγων ἀγόμενος ἤγειρε μαζὶ μὲ τὸν Μέλκων καὶ τὸν Λύκανα τὴν κατὰ τοῦ διδασκάλου γραφὴν ἀσεβείας, τὸ 399 π. Χ. Μετὰ τὴν κα-

ἐγλαδὴ Ἱερουσαλίαν, διάρρηξιν πρὸς κλοπῆν, ἀνδραποδίαν, προδοσίαν κατὰ τῆς πόλεως, οὕτε καὶ αὐτοὶ ἀκόμη οἱ κατηγοροὶ μου δὲν εἶπον τίς ἔκαμα τίποτε τὸ παρόμοιον. Ὡστε μοῦ φαίνεται ἄξιον καταπλήξεως πῶς τάχα ἢ θράσιν μου σὲς ἐφάνη ἄξια θανάτου. Ἄλλ' οὕτε θὰ θεωρήσω ταπεινωσὶν μου τὸ ὅτι ἀδικίᾳ ἀποθνήσκω, διότι αὐτὸ ἀτιμάζει· οὐχὲ ἐμὲ ἀλλὰ τοὺς κατηγορούς μου. Μὲ παρηγορεῖ δὲ καὶ ὁ Παλαμῆδης, ὁ ὅποιος ἀπέθανε κατὰ σχεδὸν παρόμοιον μὲ ἐμὲ τρόπον· διότι καὶ σήμερον ἀκόμη αὐτὸς ἐμπίπτει καλυτέρους ἡμῶν παρὰ ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ ὅποιος τὸν ἐθανάτωσε ἀδικίᾳ. Ἔτσι καὶ δι' ἐμὲ τὸ μέλλον καὶ τὸ παρελθὸν θὰ μακρυσθῶσιν ὅτι ποτὲ δὲν ἠδίκησα οὕτε διέφθερα κανένα, ἀλλὰ προσέφερα ὑπηρεσίαν εἰς ἐκείνους· ποὺ μὲ συναναστρέφοντο, διδάσκων αὐτοὺς δωρεάν ἑ.τι ἀγαθὸν ἡμῶν οὐσῶσα.

Ἀφοῦ εἶπε αὐτὰ ὁ Σωκράτης ἀπεχώρησε μὲ στάσιν συμφωνοτάτην μὲ τὰ παρ' αὐτοῦ λεχθέντα, ἤρθεος κατὰ τοὺς ὀφθαλμούς, τὴν στάσιν καὶ τὸ βάδισμα. Βλέπων δὲ τοὺς παρόντας κλαίοντας:

— Τί εἶν' αὐτό; εἶπε. Τώρα κλαίετε; Δὲν γνωρίζετε λοιπὸν ἀπὸ πολλῶν καιρῶν ὅτι ἀφότος ἐγεννήθη ἐγὼ καταδικασθῆ ἀπὸ τὴν φύσιν εἰς θάνατον; Καὶ ἂν μὲν ἀπέθνηκα πρόωρος, γέμων τὰ ἀγαθὰ τῆς ζωῆς, καταφρονῶς ἐγὼ καὶ οἱ φίλοι μου θὰ ἔπρεπε νὰ λυπηθῶσιν· ἀλλ' ἀφοῦ τελείωνται τὴν ζωὴν καθ' ἣν σιτηγῆν δὲν μὲ περιμένουν παρὰ βάσανα, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ χαρῆτε διὰ τὸ εὐτύχημα μου.

Ἦτο παρὼν κάποιος Ἀπολλόδωρος, λίαν ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν, ἀλλ' ἀρελῆς, ὁ ὅποιος τοῦ εἶπε:

— Ἄλλὰ πολὺ μὲν λυπεῖ, ὦ Σωκράτη, τὸ γεγονός· ὅτι ἀποθνήσκεις ἀδικίᾳ.

Εἰς τοῦτο λέγεται ὅτι ὁ Σωκράτης, ἀφοῦ τοῦ ἐθώπευσε τὴν κεφαλὴν, ἀπεκρίθη:

— Ἄλλ', ὦ φίλτατε Ἀπολλόδωρε, θὰ ἐπιροίμας νὰ μὲ ἰδῆς ἀποθνήσκοντα δικαίως παρὰ ἀδικίᾳ;

Καὶ ταυτοχρόνως ἐγέλασε.

Λέγεται δὲ ὅτι, ἰδὼν τὸν Ἄνυτον ἰσχυρόμενον, εἶπε:

— Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι υπερήφανος σὰν νὰ ἔκαμα

ταδίκην καὶ τὸν θάνατον τοῦ Σωκράτους ὁ Ἄνυτος ἐξορίσθη καὶ μετέβη εἰς τὴν Ἡράκλειαν τὴν Ποντικὴν, ὅπου ὁμοῦς ἔχει μόνον δὲν ἐγενε δεκτός ἀλλὰ καὶ ἐπιδοβολήθη ἀπὸ τοὺς κατοίκους.

μέγα τι και καλὸν διαπεπραγμένος, εἰ ἀπέκτονέ με, διὰ τὸν τῶν μεγίστων ὑπὸ τῆς πόλεως ὀδῶν ἀξιούμενον οὐκ ἔφην χρῆναι τὸν υἱὸν περὶ βύσσας παιδεύειν. Ὡς μοχθηρὸς οὗτος, ἔφη, δεσ οὐκ ἔοικεν εἰδέναι διὰ ὑπότερος ἡμῶν και συμφορτώτερα και καλλίω εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον διαπεπρακται, οὗτος ἔστι και ὁ νικῶν. Ἄλλα μόντοι, φάναι αὐτόν, ἀνέθηκε μὲν και Ὀμηρος ἔστιν οἷς τῶν ἐν καταλόγει τοῦ βίου προηγνώσκων τὰ μέλλοντα, βούλομαι δὲ και ἐγὼ χρησιμοποιῆσαι τι. Συνγενόμενῃ γὰρ ποτε βραχέα τῷ Ἄνυτον υἱῷ, και εδοξέ μοι οὐκ ἄρρωστος τὴν ψυχὴν εἶναι· ὥστε φημί αὐτὸν ἐπὶ τῇ δουλοπρεπεῖ διατριβῇ ἢ ὁ πατὴρ αὐτῷ παρεσκεύακεν οὐ διαμενεῖν· διὰ δὲ τὸ μηδὲνα εἶχεν σπουδαῖον ἐπιμελητῆν προσπεισεῖσθαι τι αἰσρᾷ ἐπιθυμία, και προβήσεται και μόντοι πόρρω μοχθηρίας. Ταῦτα δ' εἰπὼν οὐκ ἐνεύσατο, ἀλλ' ὁ νεανίσκος ἤσθηεσ οἶνω οὔτε νυκτός οὔτε ἡμέρας ἐπάυετο πίνων, και τέλος οὔτε τῇ ἑαυτοῦ πόλει οὔτε τοῖς φίλοις οὔτε αὐτῷ ἄξιος οὐδενὸς ἔγενετο. Ἄνυτος μὲν δὴ διὰ τῆν τοῦ υἱοῦ ποτηρὰν παιδεύειν και διὰ τῆν αὐτοῦ ἀγνωμοσύνην εἰ και τετελευτηκὼς τυγχάνει κακοδοξίας. Σωκράτης δὲ διὰ τὸ μεγαλύνειν ἑαυτόν ἐν τῷ δικαστηρίῳ φθόνον ἐπαγόμενος μᾶλλον καταψηφισσάσθαι ἑαυτοῦ εἰποίησε τοὺς δικαστάς. Ἔμοι μὲν οὐκ δοκεῖ θεωρικοῦς μορὰς τετυχηκέναι· τοῦ μὲν γὰρ βίου τὸ χαλεπώτατον ἀπέλιπε, τῶν δὲ θανάτων τοῦ ὄρατου ἐτιχεν. Ἐπεδείξατο δὲ τῆς ψυχῆς τῆν ὁμύνην· ἐπεὶ γὰρ ἔγνω τοῦ εἶ ζῆν τὸ τεθνάναι αὐτῷ κρείετον εἶναι, ὥσπερ οὐδὲ πρὸς τᾶλλα τάγαθὰ προσάντης ἦν, οὐδὲ πρὸς τὸν θάνατον ἐμαλακισατο, ἀλλ' ἱλαρῶς και προσεδέχετο αὐτόν και ἐτελευτάτο. Ἐγὼ μὲν δὴ κατονοῶν τοῦ ἀνδρός τῆν τε σοφίαν και τῆν γενναίότητα οὔτε μὴ μεμνησθαι δύναμαι αὐτοῦ οὔτε μεμνημένος μὴ οὐκ ἐπαινεῖν. Εἰ δὲ τίς τῶν ἀρετῆς ἐπιειμένων ὠφελιμωτέρω τινὶ Σωκράτους συνεγένετο, ἐκείνον ἐγὼ τὸν ἄνδρα ἀξιωμακροιστώτατον νομίζω.

1. Τόσον ὁ Πλάτων ἔσον και ὁ Ξενοφῶν περιγράφουν θαυμαστικῶς τῆν στωικότητα μὲ τῆν ὅποιαν ἐπέδειξε ὁ Σωκράτης τὸν θάνατον. Μέχρις οὗτο ἐκτελεσθῆ ἢ ποιηθῆ τοῦ, ἐπὶ τριάντοτα ἡμέρας συναγεσθῆρετο τοὺς μαθητάς του συζητᾶν περὶ διαφόρων φιλοσοφικῶν ζητημάτων, ἀκόμη και τῆν ὄραν ποῦ ἔπειε τὸ κῆναιον ἐξηκολούθησε ἡμερώματα τῆν συνομιλίαν δεῖξας περιφρόνησιν πρὸς τὸν θάνατον.

κατὶ τὸ μέγα και καλόν, ὀδηγήσας με εἰς τὸν θάνατον, διότι τοῦ εἶπα ἔτι δὲν ἔπρεπε νὰ διδάξῃ τὸν υἱόν του τῆν τέχνην τοῦ βυροσδέψου αὐτός ὁ ὅποιος ἀπήλαυσε τὰς μεγαλυτέρας τιμὰς ἐκ μέρους τῆς πόλεως. Ὁ ἀθλιος αὐτός, εἶπε, φαίνεται ἀγνοεῖν ἔτι ἐκεῖνος ἀπὸ τοὺς δύο μας διὰ νικήσῃ ὁ ὅποιος ἔχει πράξει τὰ ὠφελιμώτερα και καλύτερα εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ἄλλως τε, ἐξηκολούθησεν ὁ Σωκράτης, και ὁ Ὀμηρος ἀπέδωσεν εἰς μερικὸς ἀνθρώπους εὐρισκομένους εἰς τὸ τέρμα τῆς ζωῆς τῆν δύναμιν νὰ προλέγουν τὰ μέλλοντα νὰ συμβεῖν, θέλω λοιπόν και ἐγὼ νὰ χρησιμοποιήσω κατὶ. Διότι συναγεσθῆρα κάποτε ἐπὶ βραχὺ χρονικὸν διάστημα μὲ τὸν υἱόν τοῦ Ἄνυτου και μοῦ ἐφάνη ἔτι δὲν εἶχε ἀδύνατον ψυχὴν· ὥστε βεβαιῶνω ἔτι αὐτὸς δὲν θὰ παραμείνη εἰς τῆν δουλοπρεπεῖ ἀπασχόλησιν τῆν ὅποιαν τοῦ παρεσκεύασε ὁ πατὴρ του· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔχει κανένα σοβαρὸν νὰ τὸν καθοδηγή, θὰ παρασυρθῆ εἰς κάποιο ἀχρεῖον πάθος και θὰ προσβούση ἀσφαλὸς εἰς τὸ ἐλάττωμα αὐτό.

Δὲν ἠπατήθη δὲ ὁ Σωκράτης εἰπὼν αὐτὰ. Διότι ὁ νεανίας, συναγεσθῆς τὸν υἱόν, δὲν ἔπαυσε πίνων οὔτε νύκτα οὔτε ἡμέραν και ἐν τέλει δὲν ἔγινε χρήσιμος οὔτε εἰς τοὺς φίλους του οὔτε εἰς τὸν ἑαυτόν του. Καὶ ὁ Ἄνυτος, διότι ἀνέθρεψε κακῶς τὸν υἱόν του και διὰ τῆν ἰδιότην του ἀνοησίαν, και μετὰ θάνατον ἀπομένει στιγματισμένος. Ὁ δὲ Σωκράτης, διὰ τῆν ἀγέρωγον στάσιν του πρὸ τοῦ δικαστηρίου, προσέκλεσε φθόνον και ἔκαμε τοὺς δικαστάς νὰ τὸν καταδικάσουν.

Ἐγὼ λοιπόν νομίζω ἔτι τὸ τέλος του ἦτο βετον δῶρον· διότι ἀπηλλάγη τοῦ χειροτέρου μέρους τῆς ζωῆς και ἔλαβε τὸν καλύτερον θάνατον. Ἐπέδειξε δὲ τῆν ψυχικὴν του δύναμιν· διότι, ἀποῦ ἐκατάλαβε ἔτι ἦτο καλύτερον ν' ἀποθάνῃ παρὰ νὰ ζῆσῃ, ἔπυε οὔτε πρὸς τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ἦτο ἀντίθετος, οὔτε πρὸ τοῦ θανάτου δὲν εἶδει ἀδυναμίαν, ἀλλὰ τὸν ὑπεδέθη και τὸν ὑπέστη μὲ ἱλαρότητα¹.

Ἐγὼ λοιπόν, καταλαμβάνων τῆν σοφίαν και τῆν μεγαλοψυχίαν τοῦ ἀνδρός, δὲν δύναμαι νὰ μὴ τὸν ἐπαινεῖν. Ἄν δὲ κανεῖς ἀπὸ τοὺς ἀγαπῶντας τῆν ἀρετὴν ἐγνώρισε ἀνθρώπον χρησιμώτερον ἀπὸ τὸν Σωκράτην, αὐτόν τὸν θεωρῶ ὡς τὸν πλεον καλῶτον ἀνθρώπον.